

TENDINȚE NOI ~N BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

Despre taxonomia relațiilor bibliografice și tratarea lor în regulile de catalogare: puncte de vedere

de **Ivona OLARIU**

”În profesia noastră nu este țel mai evident și mai semnificativ decât menirea de a contribui ca omenirea să trăiască în armonie în anii ce vor veni.”³⁰

Abstract: The paper tries to achieve a classification of bibliographic relationships on the basis of classification rules analysis and of bibliographic items types. In the taxonomy of bibliographic relationships a special attention is paid on the previous achievements in the field.

(relații bibliografice; catalog de bibliotecă; punct de acces)

 Pentru a beneficia de capacitățile sistemelor informatizate în bibliotecă, este necesară înțelegerea planului structurilor cele mai utilizate pentru bazele de date. Realizarea unui *model conceptual*, pentru a descrie entitățile, atributele și relațiile care urmează a fi integrate, este un prim pas în această direcție. În limbajul biblioteconomic, termenului de *relație* îi revin patru categorii de legături care se pot realiza: relații bibliografice; relații între punctele de acces; relații de nume (incluzând nume personale, nume de corporații, de conferințe, nume geografice și titlu) și relații de subiect. Analizând relațiile bibliografice, se poate realiza o *taxonomie* a tipurilor de legături de care se ține seama în proiectarea sistemelor informatizate și în stabilirea regulilor de catalogare. De asemenea, este nevoie de o înțelegere a cadrului teoretic pe care sunt construite cataloagele; *structura conceptuală* a catalogului este cadrul de plecare în realizarea generațiilor viitoare de cataloage.

O *relație bibliografică*¹ este definită ca o asociere între două sau mai multe documente sau lucrări bibliografice. Lucrările lui Lubetzky și Wilson definesc extrem de sugestiv noțiunea de lucrare sau document bibliografic: o lucrare este conținut intelectual în rezumat, încorporat într-un document. Pentru a obține o informație completă într-un domeniu, catalogul trebuie să ne ajute atât în descoperirea materialului cerut, dar să ne îndrume și spre găsirea unor *materiale înrudite*. O cale de cercetare în acest scop este relația bibliografică, care asigură tocmai expunerea sistematică a documentelor aflate în conexiune. Fiind îndrumați spre materialele asociate, sunt realizate *obiectivele* declarate ale catalogului.

TENDINȚE NOI ÎN BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

În lucrarea lui Charles Cutter, “Obiective” (1876), publicată în “Reguli pentru un catalog dicționar tipărit”, sunt enunțate obiectivele unui catalog, “obiective” preluate ulterior de Lubetzky¹⁸, care stabilește cele două “funcții” ale catalogului de bibliotecă: funcția de “(re)găsire” și funcția de “aranjare”.

Prima “funcție”, de a facilita găsirea unui document într-o colecție a bibliotecii, presupune existența unei înregistrări bibliografice cu suficientă descriere bibliografică pentru identificarea unică a documentului, dar și de informații despre localizarea specifică a fiecărui exemplar sau volum, în scopul regăsirii documentului dorit. Obținerea unei înregistrări bibliografice presupune existența unor metode de recuperare a ei dintre toate înregistrările din catalog; de aici nevoia de *puncte de acces*². În plus, pentru a permite localizarea unui document chiar mai bun decât cel solicitat direct de utilizator, o înregistrare regăsită ar trebui să aibă capacitatea de a indica care sunt și documentele înrudite; de aici nevoia de *relații bibliografice*.

A doua “funcție”, de “aranjare” a documentelor pentru a informa despre materiale înrudite, presupune gruparea și afișarea împreună a înregistrărilor bibliografice asociate, gruparea fiind realizată pe baza unei caracteristici comune pe care o au două sau mai multe materiale sau prin alte tipuri de relații bibliografice.

Deși relațiile bibliografice au fost introduse în cataloagele bibliotecilor de mai bine de un secol, abia la sfârșitul anilor '70 ele au suferit o examinare formală. Apariția catalogului on-line și introducerea celei de a doua ediții Regulilor de catalogare anglo-americe (AACR2)²⁰ au necesitat informații teoretice și empirice pe care să se bazeze regulile de catalogare. Elaine Svenonius³, Phyllis Richmond⁴ și Michael Gorman⁵ deja subliniaseră nevoia de date empirice pentru regulile de catalogare. Alte studii empirice au fost dirijate spre examinarea principiilor de bază a catalogării descriptive (Baughman și Svenonius⁶) sau spre propuneri de taxonomie a relațiilor de nume^{7,8}.

În afară de contribuțiile lui Panizzi (la realizarea catalogului Muzeului Britanic-1841), Cutter și Lubetzky, în trecut, *bazele teoretice ale catalogării* au fost mai puțin cercetate, regulile de catalogare bazându-se pe rezolvarea practică a problemelor, fără o conexiune directă cu *principiile conceptuale generale*, lipsind mai ales principiile pentru o tratare logică, consecventă, a relațiilor bibliografice. Un progres esențial l-a constituit formularea ISBD pentru cărți și periodice, care a asigurat îndrumări pentru descrierea documentelor.

Așa cum am arătat în începutul acestei lucrări, crearea catalogului informatizat presupune elaborarea unui model care să asigure o structură conceptuală a catalogului bibliotecii, definită ca o bază de plecare ce va preciza tot ce trebuie inclus în catalog, împreună cu elementele necesare descrierii și cu legăturile ce s-ar putea realiza.

Au fost propuse trei modele de date tradiționale: ierarhic, de rețea și relațional, ultimul reflectând folosirea calculelor relaționale în realizarea înregistrărilor⁹. Aceste modele mai vechi s-au dovedit a fi nepotrivite pentru o folosire eficientă a informației bibliografice, care este textuală¹³ și construită din câmpuri variabile ca lungime¹⁰. *Modelul relație – entitate* al lui Peter Chen¹¹ pare a fi mai potrivit bazelor de date bibliografice cu câmpuri de informație textuală de lungime variabilă¹². O interpretare a acestui model ar eticheta documentele ce urmează a fi incluse în catalog drept “entități”, elementele lor descriptive ca “atribute” și legăturile ca “relații”. Un astfel de model ar include cel puțin

TENDINȚE NOI ~N BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

patru tipuri de relații în catalogul de bibliotecă: bibliografice, de nume, subiect și puncte de acces.

UNIMARC

Lucrările cele mai importante de până acum referitoare la relațiile bibliografice sunt definițiile de relații din Manualul UNIMARC și analiza relațiilor ierarhice realizată de P. Goosens și E. Mazur-Rzesos¹⁶.

Creat în anii '70 de IFLA și bazându-se pe formatul MARC (MACHINE READABLE CATALOGING) elaborat la Biblioteca Congresului de către un colectiv condus de Henriette Avram, în ultimii ani ai deceniului 7, prima ediție a UNIMARC-ului a fost publicată în 1977, urmată de o a doua în 1980.

Formatul UNIMARC recunoaște existența a trei tipuri de relații bibliografice:

1. Verticale – relația ierarhică a întregului cu părțile lui și a părților cu întregul, de exemplu:

- legătura descendentă – un serial cu subseriile sale sau cu volumele individuale ale seriei
- legătura ascendentă – volumul individual față de subseria și/sau seria căreia îi aparține.

2. Orizontale – relația dintre versiunile unui document în diferite limbi, formate, suporturi (hârtie, magnetic, etc.).

3. Cronologice – relația dintre numerele apărute în timp ale unui document, cum este relația unui serial cu predecesorii și succesorii săi¹⁴.

Principiile taxonomice cer ca toate categoriile de relații bibliografice să fie reciproc exclusive și în totalitate exhaustive, dar nici unul din cele trei tipuri enunțate anterior nu îndeplinește aceste condiții.

- Nu sunt *exhaustive* deoarece omit unele relații cum ar fi cele dintre copii, dintre un supliment și lucrarea pe care o completează, dintre o carte-caz și lucrarea ce o analizează sau dintre o carte recenzată și recenzia ei. Pe de altă parte, o generalizare a categoriilor de relații din UNIMARC, pentru a putea include și exemplele de relații de mai sus, ar face mai dificilă sesizarea diferențelor dintre diferitele tipuri de relații.

* De exemplu, definiția din UNIMARC a *relațiilor pe verticală* ar putea fi reformulată ca o legătură bidirecțională între un întreg și părțile sale. Dacă generalizăm pentru a cuprinde toate relațiile ierarhice (cum au procedat Gossens și Mazur-Rzesos ulterior) am putea include atât componente ale unui întreg mai extins, cât și lucrări distinctive, în situațiile în care un material este predominant și unul subordonat. Acestea au fost identificate însă ca fiind tipuri foarte diferite de relații și reprezentarea ambelor pe un singur tip de diagramă ierarhică nu le face identice. În unul din exemplele lui Gossens, relațiile reprezentate sub formă de diagramă identifică părțile componente; într-un alt exemplu, relația diagramată evidențiază predominanța și subordonarea. Pentru a generaliza relațiile verticale în sensul cuprinderii tuturor tipurilor de ierarhii se combină tipuri ierarhice foarte diferite și astfel tipuri de relații foarte variate.

TENDINȚE NOI ~N BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

* Similar, generalizarea *relațiilor orizontale*, pentru a include și relația pe care recenziile de cărți sau cărțile-caz o au cu lucrările pe care le tratează, implică a nu lua în considerare faptul că acestea constituie tipuri foarte diferite de relații față de relațiile cu versiuni ale aceleiași lucrări în alte formate, limbi, etc.

Este de preferat o simplă adăugare a altor categorii de relații, deoarece suprageneralizarea nu favorizează clasificarea lor logică.

- Cele trei categorii de relații enunțate în UNIMARC nu sunt nici *reciproc exclusive*. Deosebirea dintre orizontal și cronologic nu este evidentă, ca de exemplu în cazul unui manual apărut anual, în versiuni datate, cu modificări minore la titlu. Relația dintre edițiile ce se succed este atât pe orizontală, adică apare în versiuni, cât și cronologică, adică apare anual cu diferite titluri succesive.

În concluzie, cele trei categorii dezvoltate în UNIMARC sunt un pas important în procesul de descriere a relațiilor bibliografice, dar prezentând și neajunsuri, rămâne actuală nevoia unei noi clasificări a acestor relații.

Relațiile ierarhice ale lui Goosens și Mazur-Rzesos

Paula Goosens și E. Mazur-Rzesos sunt autorii articolului ”Relații ierarhice în descrierile bibliografice: analiza problemei”¹⁶, unde definesc cele trei categorii de relații într-un mod foarte asemănător cu relațiile din UNIMARC (fapt explicabil, de vreme ce P. Goosens a avizat deciziile Comitetului IFLA care a dezvoltat definițiile). Ei introduc și o reprezentare schematică pentru relațiile ierarhice pentru a exprima, simplu și suprapus, *structuri tip arbore complex*, cu scopul de a asigura baza teoretică pentru exprimarea acestor relații atât în sistemele clasice, tradiționale, cât și în cele informatizate. Autorii consemnează că exemplele practice sunt limitate la structuri tip arbore, cu ramificații, cu maximum trei nivele, apărând întrebarea dacă nu ar fi necesare mai mult de trei nivele în cataloage. Goosens și Mazur-Rzesos încearcă să demonstreze aplicarea structurilor tip arbore ierarhic la anumite categorii de material bibliografic: periodice complexe, monografii complexe, serii, suplimente, material însoțitor și descrieri analitice. Schema funcționează foarte bine pentru ierarhiile adevărate (de exemplu, seriile și subseriile), dar apar probleme în cazul părților suplimentare sau materialelor însoțitoare, când se identifică relații ce nu sunt definite ierarhic.

Particularizând, ierarhia cu cel mai înalt nivel este numită *nivelul set*, nivelele intermediare sunt numite *nivele subset*, iar nivelul cel mai de jos – *nivelul unitate*¹⁷

Clasele de documente bibliografice ale lui McCallum

Sally McCallum sugerează o împărțire pe categorii a relațiilor bibliografice, descriind două clase de documente bibliografice:

- acele documente înrudite care ar putea ajuta utilizatorul în continuarea căutării, dar ele nu sunt absolut necesare în scopul obținerii materialului dorit (traduceri în alte limbi, intrări anterioare pentru seriale);

TENDINȚE NOI ÎN BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

- acele documente înrudite care sunt în mod necesar cerute pentru a obține materialul dorit (cum ar fi documentul de bază pentru părțile componente: un articol dintr-un anumit titlu de revistă)¹⁴.

S. McCallum nu dezvoltă această clasificare funcțională, și deși pleacă de la premiza unei clasificări dihotomice a relațiilor, studiul ei oferă, de fapt, o clasificare a documentelor bibliografice în documente ce sunt ”conținute în containere” și documente ”conținute separat”. Documentele din ”containere” sunt părțile componente, care au o gazdă, iar utilizatorul trebuie să cunoască documentul gazdă, de bază, pentru a obține componentul; în cazul documentelor ”conținute separat”, intervin alte tipuri de relații. De asemenea, această împărțire pe categorii realizată de autoare ar putea cuprinde și altfel de relații decât cele bibliografice: relații ale punctelor de acces la înregistrările bibliografice sau relații între variațiile de nume.

Pentru a completa studiile anterioare și a încerca o rezolvare a problemelor nesoluționate privind relațiile bibliografice, în perioada 1984-1986, B. Tillett conduce un studiu analitic și empiric finalizat, în 1987, cu teza de doctorat¹. Prelucrarea și interpretarea fiecărei categorii taxonomice (din cele stabilite de autoare), referirile la tehnicile și procedeele de legătură (oglundite în regulile mai vechi sau actuale de catalogare), pentru realizarea unei imagini de ansamblu, evolutive, asupra problemei, și care vor fi prezentate în continuare, au ca punct de plecare acest studiu¹.

Tipuri de relații bibliografice

O taxonomie a relațiilor bibliografice poate rezulta numai în urma unei analize a regulilor de catalogare și a tipurilor de documente bibliografice. Pentru a înțelege fiecare categorie taxonomică este necesară definiția operațională a tipului de relație și o trecere în revistă a metodelor existente pentru a evidenția o anumită relație, sugerate de regulile de catalogare.

În stabilirea relațiilor bibliografice se pornește de la premiza că un document poate fi asociat cu unul, mai multe sau nici un alt document sau lucrare, dar trebuie să aibă posibilitatea de a fi legat de documente înrudite, adăugate ulterior în catalog. Mai mult chiar, natura exactă a relațiilor și structura care o conferă catalogului de bibliotecă este una din componentele de bază în structura conceptuală a acestuia. Prin *structura conceptuală a catalogului* se înțelege, așa cum am evidențiat la începutul acestei lucrări, cadrul care cuprinde documentele ce urmează a fi descrise în catalog, elementele necesare descrierii și relațiile care se stabilesc între aceste documente. Cele șapte tipuri de relații bibliografice prezentate în continuare îndeplinesc condițiile de exclusivitate reciprocă și totală exhaustivitate și, în același timp, conțin și esența celor trei categorii de relații din UNIMARC (orizontale, verticale și cronologice).

1. Relații de echivalență – se stabilesc între copiile exacte ale aceleiași lucrări, sau între un document original și reproducerea sa, fiind respectată condiția păstrării conținutului intelectual, artistic și a calității de autor. Sunt incluse aici copiile aceleiași lucrări din aceeași tipărire, facsimilurile, reprinturile (retipăririle), fotocopiile, microfilmele și alte reproduceri exacte.

TENDINȚE NOI ÎN BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

Ideea de echivalență este, în esență, un concept matematic; în sens strict matematic, însă, o relație de echivalență înseamnă o relație de identitate și, aplicată situației de față, ar putea fi folosită doar pentru copiile (exemplarele) identice. Dacă pornim de la premiza că doar conținutul intelectual și calitatea de autor trebuie să fie identice, atunci ideea de echivalență poate fi extinsă, incluzându-se și *reproducerile* în categoria documentelor echivalente. În cazul reproducerilor, trebuie asigurată nealterarea conținutului intelectual și a calității de autor, pentru că atunci când se produc asemenea modificări, documentul reprodus nu mai este *echivalent*, ci *derivat*. Chiar modificările de culoare pentru imaginile filmate sau schimbarea scării de execuție pentru hărțile microfiliate., transformă relația de echivalență în relație de derivare, fiind considerate modificări în conținutul intelectual sau artistic²¹.

De-a lungul timpului, regulile de catalogare au sugerat mai multe procedee de legătură pentru a indica documentele echivalente în înregistrări bibliografice.

- O intrare (o înregistrare, o înscriere) cu o “liniuță de dialog” pentru documentul echivalent pe înregistrarea pentru documentul original; acest tip de mențiune a unui document echivalent dispare odată cu introducerea formatului MARC;
- O notă pe înregistrarea bibliografică pentru documentul original de semnalare a documentului echivalent;
- O notă pe înregistrarea bibliografică a documentului echivalent, de recunoaștere a originalului;
- Note pentru a uni înregistrările bibliografice separate pentru documente originale și înrudite;
- Același *titlu uniform* folosit în înregistrări pentru documentul echivalent, cât și pentru original.

Relațiile de echivalență nu sunt menționate în codurile de catalogare de până la 1905, deși, în practică ele au fost folosite mult mai devreme. De exemplu, catalogul existent în 1841 la Muzeul Britanic, organizat după regulile lui Panizzi, conține mențiuni de tipul “Altă copie” (fig. 2 – în această situație, semnalarea copiei echivalente a fost făcută pe fișă, prin înscrierea cu paragraf a mențiunii).

Modalitățile de legătură între documente echivalente au fost tratate, totuși, cu o anumită inconsecvență, depinzând de perioada când au fost catalogate și de tipul de document. Astfel, pentru copii sau imprimări ulterioare, regulile vechi precizau adăugarea unei note pe fișa principală, de exemplu : “ - Copia 2” (fig. 3).

Alte modificări au fost aduse în 1949 de Biblioteca Congresului, ale cărei reguli consideră atât exemplarele publicate, cât și cele nepublicate (reproduse în alt mod) ale unei dizertații ca fiind copii, spre deosebire de alte seturi de reguli, care le consideră a fi ediții diferite ale aceleiași lucrări și urmau a fi catalogate separat.

Deși regulile cereau menționarea copiilor deținute de bibliotecă, până în 1978, la impunerea AACR2, care prevedea ca toate copiile ulterioare ale unui document și aflate în proprietatea bibliotecii, să fie menționate prin intermediul unei note, a doua, a treia sau celelalte copii, nu erau, uneori, semnalate deloc în înregistrările bibliografice.

Pentru copiile de manuscrise, regulile de mai târziu au insistat ca nota să indice exact tipul de copie (copie cu carbon, fotocopie, transcriere cu scris de mână sau tipărit), precum și localizarea originalului.

TENDINȚE NOI ~N BIBLIOTECONOMIE
Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

În concluzie, deși reproducerile au fost tratate uneori cam inconsistent, practica generală a fost de a include foto- și micro-reproducerile pe înregistrările bibliografice pentru documentul original, celelalte reproduceri primind propria lor înregistrare bibliografică ce folosea titlul documentului original ca intrare principală și avea o notă despre documentul original, prin care era asigurată legătura original-reproducere.

2. Relațiile de derivare, numite în UNIMARC relații orizontale, se stabilesc între un document bibliografic și un altul, derivat din primul prin extinderea, prescurtarea sau modificarea integrală sau parțială a acestuia. Relațiile de derivare includ:

- Variații sau versiuni ale unei alte lucrări, cum ar fi alte ediții, revizuirii, traduceri, rezumate;
- Adaptări sau modificări care devin, la rândul lor, lucrări noi, însă ele se bazează pe lucrări anterioare;
- Schimbări de gen literar, cum ar fi dramatizările sau transformarea în roman;
- Noi opere bazate pe stilul sau conținutul tematic al altor lucrări, originale, cum ar fi traduceri libere, parafrazările, imitațiile sau parodiile.

Luând în considerare diversitatea mare a acestui tip de relații, va fi folosită o la fel de mare diversitate de modalități pentru a exprima aceste relații. Procedeele de unire a documentului derivat de cel original au în vedere folosirea de indicații (referințe) în acest sens, precizarea ediției, de note, titluri uniforme, titluri de subiect, stabilirea unor intrări principale comune, ș.a.. Regulile nu precizează criteriile de alegere a procedurii care să lege documentele bibliografice de materialele-sursă.

3. Relații descriptive (de descriere) - se stabilesc între un document bibliografic sau o lucrare și o descriere, lucrare critică, evaluare, recenzie; de asemenea, sunt incluse edițiile adnotate, comentariile, criticile. În accepțiunea lucrărilor de specialitate, o descriere este un document bibliografic care dă o imagine mentală pentru o lucrare, prin intermediul unui text.

Criticile și recenziile sunt considerate, ținând cont de această definiție, *descrieri evaluative*, reflectări asupra lucrării originale. O recenzie este definită în *A.L.A. Glossary of Library and Information Science*²² ca “o evaluare a unei lucrări literare, concert, piese de teatru, etc., publicată într-un periodic sau ziar”²³.

Catalogatorii care fac descrierile bibliografice pentru cărți doar mai rar alcătuiesc o intrare (înregistrare) pentru o recenzie care este un articol; numai când ea este o parte componentă importantă în cadrul unei lucrări mai ample (de exemplu, într-o antologie de recenzii de carte), o recenzie individuală poate fi descrisă printr-o *intrare (înregistrare) analitică*. Recenzia se află într-o relație descriptivă față de documentul bibliografic la care se referă, indiferent dacă ea este dată sau nu de o înregistrare bibliografică.

- Atunci când o *descriere* este publicată alături de textul pe care îl descrie, iar textul este accentuat, regulile de catalogare recomandă înregistrarea bibliografică a descrierii sub titlul lucrării care este descrisă¹. Se va face, deci, catalogarea documentului ce este descris, cu o *notă* despre descriere.
- Când, însă, este accentuată descrierea sau ea este publicată separat, regulile cer o înregistrare adăugată, suplimentară, sau o înregistrare la subiect pentru

TENDINȚE NOI ÎN BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

lucrarea sau lucrările originale. De asemenea, se folosesc *note* pe înregistrarea pentru descriere pentru a o lega de documentul ce este descris.

Pentru relația inversă, de la lucrarea descrisă la descriere, în cazul special al unor documente precum incunabule, manuscrise sau hărți, documentul descriptiv (care poate fi o sursă de referință) este notat pe înregistrarea bibliografică a documentului ce trebuie descris.

4. Relații întreg-parte (sau parte-întreg), numite în UNIMARC relații pe verticală, iar de Goossens și Mazur-Rzesos – relații ierarhice, se stabilesc între o parte componentă a unui document bibliografic sau o lucrare²⁴ și întregul său, de exemplu între o scurtă povestire și antologia în care această povestire este conținută. Componentele pot fi părți ale unei *manifestări fizice specifice a unei lucrări* (părți ale unui document bibliografic) sau pot fi părți ale unei *lucrări abstracte*. De exemplu, “The Wife of Bath’s Tale” este o parte componentă a “Poveștilor din Canterbury”. Dacă o bibliotecă deține o ediție publicată separat din “The Wife of Bath’s Tale” și dorește să se precizeze raportul în care aceasta se află cu “Poveștile din Canterbury”, relația parte-întreg se stabilește în acest caz între un document fizic (ediția pe care o are biblioteca) și lucrarea ca un întreg abstract²⁴.

Din perspectiva acestei evaluări, sunt recunoscute trei tipuri de subrelații în cadrul relației întreg-parte:

- Întreg fizic
 1. Relații de conținere
 2. Relații extractive
- Întreg abstract
 3. Relații abstracte

Tipul (1) de relații sunt caracteristice:

- monografiilor și capitolelor lor, luate individual
- lucrărilor publicate în mai multe volume și volumelor, luate individual
- seriilor cu subseriile lor.

Relația extractivă se stabilește între documentele extrase și întregul, când părți ale unui document au fost extrase și publicate separat. Din această categorie sunt excluse retipăririle exacte ale unei ediții, care sunt considerate lucrări echivalente, dar fac parte extrasele (“offprints”-urile) și retipăririle (“reprint”-urile) de articole. *A.L.A. Glossary of Library and Information Science* definește *extrasul* ca: un articol, un capitol sau un fragment dintr-o lucrare mai amplă, publicat separat, tipărit din original, de obicei în același timp cu acesta.

Reprintul (retipărirea) este considerat: un articol, un capitol sau un fragment dintr-o lucrare mai amplă, publicat separat, de obicei o *reproducere a originalului*, folosindu-se uneori alte caractere de tipărire.

Relațiile abstracte – sunt întâlnite între părțile unei lucrări și lucrare, noțiunea de “lucrare” fiind aici înțeleasă ca idee abstractă.

Procedeele de legătură pentru a descrie relațiile întreg-parte depind de tipul de relație exprimat (1,2 sau 3) și variază și cu perioada în care a fost făcută catalogarea și cu tipul de catalog (tradițional sau online): înregistrări analitice pentru părți; înregistrări adăugate, suplimentare, pentru lucrarea de bază sau pentru parte; descrierea pe mai multe nivele pentru a include toate componentele în cadrul unei singure descrieri bibliografice;

TENDINȚE NOI ~N BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

titlu uniform pentru lucrările “întreg”, folosit ca intrare principală și pentru părți; referințe explicative care identifică părțile unei lucrări, ș.a.. În prezent, sunt mult mai frecvente situațiile când părțile necesită descrieri suplimentare, ceea ce determină înregistrări multiple astfel încât fiecare parte este dată de o înregistrare bibliografică separată., care citează întregul.

5. Relații de acompaniere (însotire) – realizate între un document bibliografic și un alt document bibliografic pe care primul îl însoțește; cele două materiale sunt complementare unul pentru celălalt sau unul, considerat subordonat, îl completează pe celălalt, care este predominant și considerat, deci, material principal. Exemple de astfel de relații se pot da în cazul:

- documentelor cu materiale însoțitoare, unde un material este predominant și unul este subordonat: un text cu suplimentele sale;
- unui document care asigură accesul spre un alt document: indexuri, cataloage de bibliotecă;
- documentelor care au statut egal, dar nu au un aranjament cronologic specific: părțile unui kit.

Modalitățile folosite pentru a exprima relația de acompaniere variază de la folosirea de note, la descrieri pe mai multe nivele, până la înregistrări separate ale documentelor principale și subordonate, cu note de legătură între ele.

6. Relații de succesiune, numite în UNIMARC relații cronologice, sunt specifice documentelor bibliografice care preced sau succed un altul, dar nu sunt considerate derivate. Exemple de documente bibliografice ce prezintă relații de succesiune sunt seriile (părțile diferite ale unei serii numerotate), serialele (titlurile succesive ale unui serial) și continuările (urmările) în cazul monografiilor.

Seria poate fi definită, conform A.L.A. Glossary, în mai multe moduri:

1. Un grup de documente bibliografice separate, legate unul de celălalt prin aceea că fiecare prezintă, în plus față de propriul său titlu, un titlu colectiv, care se aplică grupului ca un întreg. Documentele individuale pot fi sau nu numerotate.
2. Două sau mai multe volume de eseuri, conferințe (prelegeri), articole sau alte scrieri cu caracter similar și publicate succesiv (AACR2).
3. O succesiune de volume numerotate separat în cadrul unei serii sau a unui serial.

Pentru *serial* este acceptată definiția:

O publicație pe orice mediu, apărută în părți succesive, desemnate numeric sau cronologic și destinate a fi continuate un timp nedefinit.

Serialele includ:

- periodice, ziare, anuare, jurnale, studii științifice cu caracter periodic (dizertații, dări de seamă);
- serii de monografii numerotate²⁶.

Continuarea este considerată o lucrare literară sau o altă lucrare imaginativă, care este completă prin ea însăși, dar continuă o lucrare mai veche²⁶. Deși relația de succesiune este denumită relație cronologică în UNIMARC, interpretarea poate fi considerată relativ eronată dacă acceptăm că toate lucrările sunt fixate în timp în virtutea datei lor de publicare

TENDINȚE NOI ~N BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

și de aceea pot fi aranjate într-o ordine cronologică. Factorul important într-o relație de succesiune este acela că un set de documente au o natură secvențială (urmează o succesiune), alta decât aranjarea cronologică. De aceea, termenul “succesiune” pare preferabil față de “cronologic”²⁵. Astfel de lucrări includ *monografii*, care sunt continuări, în baza continuării temei unei prime lucrări din serie și de asemenea, și *serialele*, care au componente ulterioare și anterioare sau modificări de titlu.

Modalitățile de legătură folosite pentru evidențierea relației de succesiune constau în:

- note pentru toate titlurile anterioare²⁷;
- note pentru toate titlurile ulterioare;
- titluri uniforme;
- înregistrări adăugate pentru a asigura “asamblarea” documentelor succesive;
- note pentru titlul imediat precedent sau următor²⁸.

Metoda preferată pentru a lega documentele înrudite prin succesiune este de a face înregistrarea la titlul succesiv cu înregistrări (intrări) suplimentare de legătură la titlul imediat precedent și următor.

7. Relații pe baza unor caracteristici comune – specifice pentru două sau mai multe documente bibliografice care nu sunt altfel înrudite, ci doar au accidental același autor, titlu, subiect sau o altă caracteristică comună folosită ca punct de acces în catalog, precum aceeași limbă, dată sau țară de publicare.

Astfel de documente se adună în jurul unei caracteristici comune – cum este titlul – pe care “o împart”. Alături de punctele de acces prevăzute în regulile de catalogare, caracteristicile suplimentare pot fi folosite pentru gruparea documentelor în cataloage. Multe cataloage online furnizează deja regăsirea înregistrărilor după limbă sau dată. Acest tip de relație se întâlnește ori de câte ori un punct de acces este duplicat într-un fișier dat. Studiul din 1981 al lui McCallum și Godwin pe fișierele MARC de la Biblioteca Congresului a avut ca obiect analiza titlurilor duplicate, ei numărând fișierele cu titluri multiple pentru personal, corporații, nume de conferințe și titluri de subiect²⁹.

TENDINȚE NOI ~N BIBLIOTECONOMIE
Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

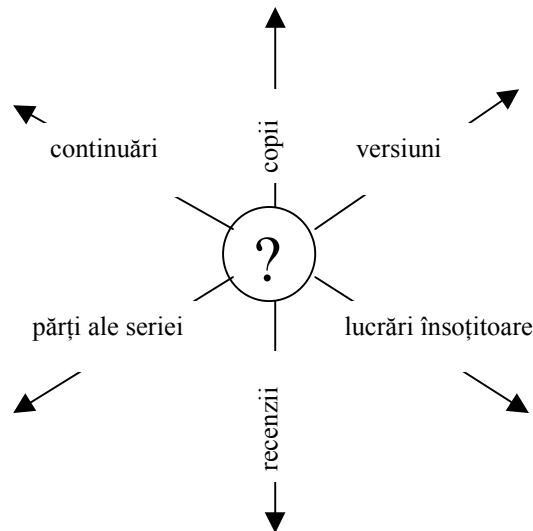

Fig. 1

În concluzie, prin identificarea tipurilor de relații bibliografice care se stabilesc între documente, se dovedește flexibilitate în a oferi utilizatorilor catalogului cât mai multe căi de a ajunge nu numai la materialul dorit, ci și la altele, înrudite¹⁴ (fig.1). De asemenea, lucrările de specialitate evidențiază utilitatea cunoașterii acestor relații de către proiectanții sistemelor de informare și pentru cei care elaborează regulile de catalogare. De altfel, așa cum rezultă din cele prezentate anterior, regulile de catalogare au prevăzut, în timp, o mare varietate de procedee de legătură pentru a uni entitățile bibliografice. Fiecărui tip de relație i-au corespuns modalități de a realiza conexiunea documentelor, unele folosite pe parcursul secolului trecut și în prima jumătate a secolului nostru, altele actuale și astăzi. Și tehnologia folosită pentru crearea și permanenta actualizare a unui catalog a fost influențată de procedeele de legătură a materialelor incluse. Apariția cataloagelor online ar trebui să ofere și mai multe posibilități de interconectare a materialelor, dar dintre acestea trebuie alese acelea care prevăd cele mai directe căi spre informația cerută.

Unde se află Aleph-ul, ca program integrat de bibliotecă, în raport cu toate aceste solicitări ale actualelor sisteme de informare ? La această întrebare ar putea răspunde un atent și complex viitor studiu.

Bibliografie și note

1. Tillet, Barbara – Ph. D. dissertation, "Bibliographic Relationships : Toward a Conceptual Structure Bibliographic Relationships Used in Cataloging", Univ. of California, Los Angeles, 1987
2. Punct de acces – un nume, termen, cod, etc, cu intenția de a fi folosit special în căutări și regăsiri de înregistrări bibliografice (definiție UNIMARC)
3. Svenonius, Elaine – "Directions for Research in Indexing, Classification and Cataloging", in "Library Resources & Technical Services", 25:88-103, 1981

TENDINȚE NOI ÎN BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

4. Richmond, Phyllis – Mr. Dewey's Classification, Mr. Cutter's Catalog and Dr. Hitchcock's Chickens'' in ''LR&TS'', 21, no.2:107-119, 1977
5. Gorman, Michael – ''Authority Files in a Developed Machine System (with Particular Reference to AACR II)'' in ''What's in a Name?'' (Toronto:University of Toronto Library Systems, 1978), p.179-202
 - ''A Study of the Rules for Entry and Heading in the Anglo-American Cataloguing Rules,1967 (British Text), (London: The Library Association, 1968), p.65-67
6. Baughman, Betty ; Svenonius, Elaine – ''AACR 2 : Main Entry Free?'' in ''Cataloging & Classification Quarterly'' 5, no.1:1-15, 1984
7. Fuller, Elizabeth E. – ''Variation in Personal Names in Works Represented in the Catalog'' in ''Cataloging & Classification Quarterly'' 9, no.3, 1989, p.92-95
8. Tillet, Barbara – ''Considerations for Authority Control in the Online Environment'' in ''Cataloging & Classification Quarterly'' 9, no.3, 1989, p.10-11
9. Date, C.J. – ''An Introduction to Database Systems'', 4th ed., v.1, (Reading, Mass.: Addison Wesley, 1986)
10. Macleod, Ian A.; Reuber, A.R. – ''The Array Model: A Conceptual Modeling Approach to Document Retrieval'', in ''J. Am. Soc. For Inform. Sci.'', 38, no.3: 162-170, 1987
11. Chen, Peter Pen-Shan – ''The Entity- Relationship Model : Toward a Unified View of Data'', in ''ACM Transactions on Database Systems'', 1, no.1:9-36, 1976
12. Câmp – un șir de caractere definit, identificat printr-o etichetă, care conține unul sau mai multe subcâmpuri;
 - Câmp variabil – un câmp în care lungimea poate varia de la o apariție la alta a sa. Un câmp variabil poate conține unul sau mai multe elemente de date sau subcâmpuri. Lungimea câmpurilor include: numărul de caractere cerut pentru datele textuale, indicatori, identificatori de subcâmpuri și separatorul de câmp (definiții UNIMARC).
13. Date textuale – date ce se intenționează a fi afișate într-o intrare de catalog, în opoziție cu datele codificate (def. UNIMARC)
14. McCallum, Sally – ''MARC Record – Linking Technique'' in ''Information Technology and Libraries'', 1:281-291, 1982
15. Nivel ierarhic – o valoare atribuită pentru entitatea bibliografică primară, într-o înregistrare logică, ce indică locul acestei entități într-o structură ierarhică predefinită (def. UNIMARC)
16. Goosens, P. ; Mazur-Rzesos, E. – ''Hierarchical Relationships in Bibliographic Descriptions : INTERMARC Software Subgroup Seminar 4 (Essen: Gesamthochschulbibliothek Essen, 1982, p.14)
17. Set – un grup de unități bibliografice, separate fizic, identificate printr-un titlu comun; include serii, seriale, colecții alcătuite și monografiile multivolum;
 - Subset – un grup de unități bibliografice, separate fizic, identificate printr-un titlu comun. Reprezintă o secțiune a unui set mai mare;
 - Unitate – o singură unitate bibliografică separată fizic
18. Lubetzky, Seymour – ''Cataloging Rules and Principles : A Critique for the A.L.A. Rules for Entry and a Proposed Design for their Revision'', Washington: Processing Department, Library of Congress, 1953

TENDINȚE NOI ÎN BIBLIOTECONOMIE

Ivona Olariu: Despre taxonomia relațiilor bibliografice

19. Lubetzky, Seymour – "Principles of Cataloging" (I: Descriptive Cataloging), Los Angeles, Institute of Library Research, Univ. of California, 1969, p.10-14
 Wilson, Patrick – "Two Kinds of Power: an Essay on Bibliographical Control", Berkeley, Calif.: Univ. of California, 1968
20. AACR 2 – Regulile de catalogare anglo – americane, elaborate de American Library Association, British Library, Canadian Committee on Cataloguing și Library of Congress; ediția a 2-a a apărut în 1978, editori Michael Gorman și Paul W. Winkler, Chicago: Am. Library Assn, 1978
21. Un exemplu de reproducere care *nu este echivalentă* este o hartă în microformat, care nu poate fi mărită la scara originală, deoarece și-a pierdut caracteristica de scară, care este esențială pentru conținutul ei intelectual
22. A.L.A. Glossary of Library Terms, With a Selection of Terms in Related Fields, Chicago: American Library Assn., 1943;
 Young, H. (ed.) – A.L.A. Glossary of Library and Information Science, Chicago: American Library Assn., 1983
23. A.L.A. Glossary of Library and Information Science, p. 194
24. O lucrare este considerată o entitate abstractă, cuprinsă într-un document fizic
25. Toate documentele în relație cronologică în UNIMARC sunt incluse în relația de succesiune.
 Definiția din UNIMARC pentru relația cronologică – "relația în timp dintre aparițiile unui document, de exemplu relația unui serial cu predecesorii și succesorii"
 A.L.A. Glossary of Library and Information Science, p.203
26. Titluri anterioare – toate titlurile de seriale avute înaintea celui sub care este în prezent cunoscut serialul respectiv (definiție UNIMARC)
27. Titlul precedent – titlul imediat precedent al titlului ce este catalogat, pentru seriale care și-au schimbat titlul
28. McCallum, Sally; Godwin, James – "Statistics on Headings in the MARC File", în "Journal of Library Automation" 14:194-201, 1981
29. Davis, Donald G. Jr. – Developing Library and Information Center Collections, ed. a 3-a, Englewood, Colo : Libraries Unlimited, 1995.